

La taula de billar del Museu Cerralbo

La casa museu del XVII Marquès de Cerralbo (1845-1922) és, avui dia, un dels escassos i estranys exemples d'interior preservat dels capritxosos canvis de les modes, i únic reducte fidedigne de decoració decimonònica de la Madrid de finals del segle XIX i principis del XX. *Text: Julio Acosta Martín, historiador de l'art.*

La preservació dels seus ambients, actualment recuperats, ha estat possible tant per la revaloració gradual que ha anat experimentant l'estètica vuitcentista —desacreditada durant bona part del segle XX—, com per una de les disposicions testamentàries que el propi Marquès estableix per preservar el seu llegat, que entén que no només són les peces, sinó la seva agrupació i la manera d'exposar-les. Don Enrique, com es diu el marquès, davant l'absència d'hereus forçosos, llega a la nació espanyola allò que “tanto trabajo, estudio y dispendios” li ha costat reunir¹.

Als salons de lluïment del pis noble, molts d'ells sense una funció concreta a banda de la d'admirar, es respira un gust per models del passat i una aposta per valors segurs, especialment testificada a la firma de l'obra pictòrica. Les col·leccions que atesora el palau són superbes qualitativament i quantitativa, si bé, pel que fa al moblament, més que tenir un interès per la seva excepcionalitat, el posseeix per

mostrar el repertori habitual d'una casa de bon to de l'època.

Entre les millors peces de mobiliari es poden destacar un parell de papereres napolitanes del segle XVII en fusta ebenitzada i carei, un parell de consoles daurades —amb els seus miralls— d'estil i època Carles III o una taula de billar, per la qual ens decantem.

La imponent taula² de 341 x 179 cm presideix la sala de billar. Aquesta cambra s'obre directament al menjador de gala i a una sala d'esplai femení, on les dames podien departir, prendre el te o jugar al bridge. S'associen així als moments posteriors als àpats amb el joc, ja que l'amfitrió, en tot moment, ha d'amenitzar la visita. La unió d'un saló femení amb el billar, eminentment masculí, permet d'interactuar als ocupants de cada sala, a la vegada que dóna privacitat als assumptes d'ambdós sexes. Això no obstant, hi havia una altra taula —que no ha arribat fins a nosaltres—, als apartaments de dia, força més modesta, en la qual el Marquès o el seu

fillastre, Don Antonio del Valle, segurament s'entretenien en grup o individualment.

Hi ha tot un corpus literari sobre el món del joc, essent potser el billar el més aristocràtic de tots, ja que només les grans fortunes podien destinar un espai sencer per albergar la taula que, per consegüent, és també una peça costosa. La del Cerralbo fou taxada l'any 1924 per Don Manuel Gómez Moreno en quinze mil pessetes³, una suma no gens menyspreable en aquell temps.

Si bé els orígens del billar són difícils de precisar, fou Lluís XIV qui el posà de moda. A Espanya, els Borbons, sempre atents als dictats de França, aviat es fan ressò d'aquesta mena d'entreteniment àulic, i són freqüents els exemples d'aquestes taules que trobem des del període de Carles IV. Però serà Ferran VII un dels seus màxims entusiastes, fins al punt que al voltant de la seva figura s'encunya la cèlebre frase: “así se las ponían a Fernando VII”, en referència a les

La taula de billar, al Museu Cerralbo de Madrid.

jugades pactades que permetien de guanyar al monarca. Un article publicat al Boletín de la Sociedad española de excursiones de l'any 1901 recull una tradició d'origen imprecís, possiblement difosa pel propi Cerralbo, segons la qual la taula que ens ocupa hauria pertangut a Ferran VII, descrivint-se com a: "la mesa hermosísima en que los cortesanos de Fernando VII ponían al Rey las famosas carambolas"⁴.

En l'inventari de la casa de l'any 1924⁵ es descriu succintament el moble i es cataloga com a francès del segle XVIII. Tant l'ús de roure per a la seva estructura com les guarnicions de bronze —de gran desenvolupament— i la qualitat de les seves marqueteries contribueixen a precisar el seu origen gal, però és improbable la seva antiguitat, fins i tot el fet que fóra coetani de Ferran VII, perquè tant la seva decoració com les fustes emprades responen a una peça realitzada cap al 1855, al gust del Segon Imperi francès.

És típica del període la combinació de colors: platabandes clares contrastades amb camps foscos sobre els quals destaquen els dibuixos de ric efecte cromàtic, que combinen àmplies gammes de verds, bruns i colors pallosos. Tal com observem en aquest exemple, l'estructura de roure es xapa amb platabandes de *palo rosa* que tanquen camps en els quals es desenvolupen composicions de marqueteria d'element per element de viu contrast, retallades amb un traç sinuós i amb gran precisió d'ajust. Aquesta manera de fer recorda els treballs de l'alemany David Roentgen, la tècnica del qual fou recuperada per alguns autors historiadors a mitjans del segle XIX.

La taula s'arma mitjançant cargols de cap rodó gruixut foradat. Una vegada armada in situ, ja que les seves dimensions no en permeten el desplaçament, s'ha d'anivellar la superfície de joc. La importància de mantenir el pla de joc sense deformacions fa que el tauler es conformi mitjançant un entramat de bastidors que es recolzen sobre cinc travessers transversals acoblats a la cintura.

Una de les peculiaritats d'aquesta taula és que permetia dues modalitats de joc. Encara que avui dia només mantingui la variant del *billar de caramboles* o francès, en la seva construcció es va tenir en compte la possibilitat del *billard à blouses* o billar anglès, perquè, encara que inutilitzades per la baieta verda que en recorre superfície, té

Fotografia de Franzen publicada a *Los Salones de Madrid* (1898).

sis troneres, quatre a les cantonades i dues al centre dels costats principals. Per realitzar la variació de joc, consta d'un mecanisme que acciona el tancament o obertura de la totalitat dels orificis a l'uníson des de la part inferior del tauler, del qual es conserven restes.

Si s'optava pel billar anglès, les boles que queien a la tronera realitzaven, ocultes rere el faldó de la taula, un recorregut diagonal descendent i sortien a l'exterior per uns relleus amb forma de granada, que s'obrien pel pes de la tronera i tornaven a la seva posició original gràcies a uns molls.

Com a complements de la taula, el museu conserva exposats a la sala un llum de secció transversal amb tres

quinqués, de la firma Kosmos Brenner, que segueix il·luminant el seu tapet, una taquera amb el seu joc de tacs i una guia per utilitzar-los.

NOTES:

1 Clàusula 28 del Testamento del Excmo. Señor Don Enrique de Aguilera y Gamboa, XVII Marqués de Cerralbo (30 de juny de 1922.)

2 Número d'inventari 3825.

3 Taxació de Manuel Gómez Moreno (1924): Moblatge. Pis principal, 2n i 3r.

4 GARCÍA DE QUEVEDO Y CONCELLÓN, E. "Visita a la colección del Excelentísimo Señor Marqués de Cerralbo". *Boletín de la Sociedad española de excursiones* (1901), p. 96.

5 Inventari realitzat per Juan Cabré y Aguiló, que serà primer director del museu. Amb formació en arqueologia, els seus coneixements científics s'allunyen de la matèria del moble.